

DOBRUDZSA

A TENGELYHATALMAK és a demokráciák kiélesedett ellentétei az elmúlt hónapokban váratlanul Bulgáriára és a bolgár nép régi, fájó sebére, a dobrudzsai kérdésre irányították a nemzetközi közvélemény figyelmét. Anglia, miután Lengyelország, Románia és Törökország határait biztosította, az ú. n. támadásellenes arcélbe be akarta vonni Bulgáriát is, hogy teljessé legyen a németellenes „keleti védőfal“. A kísérlet azonban megghiúsult a bolgár revíziós követelésen s azoknak az állhatatos ellenzésén, akik ellen ezek az igények elsősorban irányulnak. Bulgáriának valamennyi szomszédján van valami követelni valója. Szófia azonban mindig igen mérsékelt, lojális és békés szellemű politikát folytatott s ezért sorra kibékült Jugoszláviával, elásta a harcibárdot Törökországgal, sőt még Görögország irányában sem hangoztatja revíziós követeléseit; egyedül Románia az, amellyel szemben, úgy érzi, nincs joga elhallgattatni népe feltörő panaszait és megújuló törekvéseit, s amelytől mindenáron vissza kell szereznie az annak idején jogtalanul elvett Dobrudzsatartományt, vagy legalább is ennek a területnek egy kisebb, déli részét.

Most, hogy a nagy demokráciák végre felfedezték, hogy Bulgáriának is vannak kielégítetlen és teljesen jogszerű követelései, kézenfekvőnek látszott, hogy mindent elkövetnek kibékítésére és megnyérésére. Valóban, a világsajtó heteken keresztül visszhangzott a Szófiában tett barátságos lépésektől és a Bukarestben ugyancsak érvényesített barátságos sürgetésektől. London és Párizs kormánya elővette minden rábeszélőképességét és szelíd, de erélyes nyomását, hogy Romániát jobb belátásra, azaz a szóbanforgó terület átengedésére rábírja. Fel lépésének egy ideig, úgy látszott, mintha sikere lenne. Románia a német előnyomulástól tartva, egyre jobban közeledett Bulgáriához. De amikor megkapta az angol szavatosságot, egyszeriben frontot változtatott és megmerevedett. Nem segített Törökország közbenjárása sem, noha Ankarában nyomatékosan utaltak Gafencu külügyminiszter előtt arra, hogy a kérdés nyugvópontra juttatása nem annyira a demokráciák vagy Bulgária, hanem inkább Románia érdeke. Az angol-francia akció mindazonáltal teljesen megfeneklettí Így azután sehol sem keltett nagy meglepetést, hogy a bolgár kormány ilyen körülmények között a másik, tán jobban célravezető fonalat vette fel s a tengelyhatalmak felé tájékozódott. Kiosszeivanov bolgár miniszterelnök és külügyminiszter Berlinbe látogatott, ahol több napon át beható eszmecseréket

folytatott; A birodalomban nagy tiszteletadással és melegséggel fogadták. Hitler kancellár — amit eddig oly kevés alkalommal tett meg — egészen gépkocsijáig kísérte a kihallgatásról távozó miniszterelnököt. A német sajtó meggyőző szavakat szentelt Bulgária revíziós követeléseinek s a külügyminisztériumhoz közelálló Berliner Börsenzeitung azt írta, hogy Bulgária nem maradhat továbbra is áldozata a balkáni statusquonak. A váltott szívélyes hangú pohárköszöntők és búcsútáviratok, amelyekben a bolgár kormányfő a többi között kiemelte Göringnek hozzá intézett „buzdító szavait“, sejtetni engedték, hogy a tengely politikai téren is megígérte segítségét, miután gazdasági téren már jó ideje ő veszi fel a bolgár kivitel 80—90 százalékát.

Miben áll tehát a dobrudzsai kérdés, hogy megoldását a bolgár nép és kormánya most már egyaránt halaszthatatlannak érzi s szinte kész miatta feladni minden eddigi tartózkodó magatartását? Ha a ma annyira divatos kifejezéssel akarnánk élni, azt mondhatnánk, hogy Dobrudzsa Bulgária „élettere“, amelyről nem mondhat le, amelyet vissza kell követelni minden áron, és pedig nemcsak történelmi vagy népi jogon, — erre egyként hivatkozhat — hanem gazdasági kényszerűségből is. Legtömörebb és legvilágosabb indokolását ennek Musanov, a bolgár törvényhozás elnöke adta abban a nyilatkozatban, amelyet május végén a Petit Párisiën szófiai tudósítója előtt tett. „A bolgár nép ösztönös meggyőződése, — mondotta Musanov — hogy Dobrudzsa déli részének visszacsatolása az ország létérdekeinek szempontjából főbenjáró fontosságú. Ennek a tartománynak a termése országunk összes búzatermésének 16%-át tette ki, ugyanakkor, amikor Románia búzatermésének alig 1%-át képviseli“. Nyilatkozatában a bolgár törvényhozás elnöke egyébként a következőkben foglalta össze a bolgár álláspontot: „1919-ben aláírtuk a reánk kényszerített neuillyi békeszerződést. Azóta húsz év telt el s időközben valamennyi párizskömyéki békeszerződés összeomlott, kivéve a bennünket kötelező szerződést. Mi bolgárok a jelenlegi súlyos nemzetközi légkörben ennek ellenére is meg akarjuk őrizni hidegvérünket, nem óhajtunk háborúba keveredni s csendben és békén várjuk, hogy igazságot szolgáltatassanak nekünk. Bulgária nagy mérsékletről tanúskodik s hajlandó lemondani jogos követeléseinek nagy részéről. Nem követeljük többé vissza Macedóniát s úgy véljük, hogy Trácia kérdése, amely jelenleg nem időszerű, később békés úton nyerhet majd megoldást. De nem mondhatunk le Dobrudzsára vonatkozó követeléseinkről. Szerényen csupán azt kívánjuk, hogy adják vissza nekünk azokat a részeket, amelyeket 1878-ban a berlini kongresszuson nekünk ítéltek“.

A berlini értekezleten, mint ismeretes, az orosz győzelemmel végződő orosz-török háború által teremtett helyzetet vizsgálták felül. A san-stefanói békében Oroszország védencének, Bulgáriának Törökország visszaadta Dobrudzsát, de a bécsi kongresszus ezt a pontot sem ismerte el s attól való félelmében, hogy Nagy-Bulgárián keresztül az orosz birodalom domináns tényezővé válik a Balkán-félszigeten, Dobrudzsát nagyobb részben Romániának ítélte oda — kárpótlásul Besszarábiáért, amelyet a románok állhatatos követelései ellenére ugyancsak kárpótlásul — Oroszországnak juttattak. A bolgárok kezén

Dél-Dobruzsza maradt, ezt ítélte nekik egyedül a berlini értekezlet s ezt követelik most vissza a románoktól. A románok a berlini döntés után minden tiltakozásukat latbavetették Dobruzsza odaitélése ellen. A bukaresti parlamentben elhangzott visszautasításoknak egyik visszatérő mondata az volt, hogy, ha elfogadják Dobruzsát, akkor ezzel örök ellenséget szereznek maguknak Bulgáriában. Különben is — mondották a tiltakozók — Dobruzsza sohasem volt román kézen, ott alig laknak románok s így ezen a területen örök súrlódásokra van kilátás a két nép között. Később a döntésbe mégis belenyugodtak, sőt évés közben még jobban megnőtt az étvágyuk s rövidesen Dobruzsza déli részére is szemet vetettek. Az alkalom a balkáni háborúk második fordulójában érkezett el. 1912-ben, az első balkáni háborúban, amelyet Bulgária és Szerbia folytatott a törökök ellen, Bulgária nagyobb területek birtokába jutott, ami felkeltette versenytársai féltékenységét. A két volt szövetséges Macedónián nem tudván megegyezni, újabb háborúba kezdett, de most már egymás ellen; ezt használta fel Románia arra, hogy elszakította Dél-Dobruzsát is. Hátra támadta szomszédját éppen akkor, amikor az élet-halálharcát vívta Szerbiával s így könnyűszerrel rátehetette kezét a kiszemelt területre. Érvül azt hozta fel, hogy a megnőtt Bulgária megbolygatná a balkáni egyensúlyt!

A párizsi békekonferencián Dél-Dobruzsza ügye is a nyílt kérdések között szerepelt, de az értekezlet, akárcsak más határkérdésekben, ebben is tág lelküserrettel túltette magát az észszerűség és a történelmi vagy népi érvek gátjain s a maga részéről is szentesítette a román birtoklást. Jellemzésül el kell mondani, hogy a békekonferencia külön bizottságot küldött ki a román-bolgár határ megvonására; maga a bizottság elnöke Tardieu, a hírhedt békeszerző, aki pedig síkra szállt a temesvár—arad—nagyváradi vonal leszakítása mellett, azt a javaslatot terjesztette elő, hogy Dél-Dobruzsát mindenképp vissza kell csatolni Bulgáriához, mert ahhoz népi, gazdasági és történelmi címen egyaránt joga van. Ennek ellenére az értekezlet Bratianu és társai befolyására mégis az említett módon döntött.

A TÖRTÉNELEM, a tények és a statisztika fölényesen a bolgár álláspontot támogatja. 1878-ig egész Dobruzsza Bulgáriához tartozott, akár függetlenül, akár a török fennhatósága alatt. 673-ban a Balkánra érkező bolgárok itt alapították az első bolgár államot: ez volt az a mag, amely körül a későbbi bolgár nemzet kialakult. A XVIII. században a törökök Dobruzsából kiűldözték a bolgárok jelentékeny részét, helyükbe más népeket telepítettek, de románok sohasem éltek nagyobb vagy összefüggő tömbben ezen a területen. A bolgár elem mindig uralkodó népelem maradt az állandó üldöztetés ellenére is, noha a románok, mikor a két területre került, minden elképzelhető eszközzel igyekeztek csökkenteni a bolgár faj túlsúlyát. Észak-Dobruzsában (területe 15.623 km²), 1878-ban, tehát az uralomváltáskor 130 ezer lakosból 100 ezer volt bolgár. Azóta nemcsak a tervszerű bolgár-üldözés, hanem a kényre-kedvre összeállított román statisztika is tízezerrel irtotta őket. Még ha feltesszük is, hogy a bolgár népszámlálás kedvezőbben állította össze a terület bolgár népe-

sedési viszonyait, akkor is érthetetlen, hová tűnt el az a több tízezer bolgár, akiről a román statisztika egyáltalán tudni sem akar. Petrescu-Comnen például 1911-ben 48 ezer bolgárról ad számot egyik propagandaművében, egy másik román statisztikus, Cogalniceanu pedig 47 ezerre teszi e számot a tizes évek elején. Az a munka, amelyet „A bolgár kisebbségek helyzete a szomszédállamokban“ címmel az „Union des Associations bulgares pour la paix et la S. D. N.“ adott ki 1932-ben, bőséges statisztikai adatok felsorakoztatásával rendre megcáfolja ezeket a célzatos állításokat és kimutatja, hogy Észak-Dobrudzsában a bolgárok száma ma is meghaladja a százezret.

Dél-Dobrudzsában, a tulajdonképpen bolgár követelés előterében álló területen, amely csaknem fele az északi területnek, azaz pontosan 7695 km⁸, a legutolsó bolgár népszámlálás adatai szerint (1905-ben) 282 ezer lakosból 132 ezer volt a bolgár, 6 ezer pedig a román. 1913-ban az említett bolgár hivatalos kiadvány szerint, a gyors gazdasági fejlődés következtében a lakosság lélekszáma elérte a 300 ezret s ebből több, mint 150 ezer bolgár nemzetiségű volt. A román statisztikák természetesen itt is nyomban kisebbiteni próbálták a bolgár népfaj arányszámát s egészen nevetséges eredményeket hoztak ki. Bolgár részről ezekre az adatokra a következőket válaszolják: 1905 óta Bulgáriában a statisztikák tanúsága szerint a természetes szaporodás ötven százalékkal emelte az ország lakosságának számát. A román kimutatásokban ezzel szemben az tapasztalható, hogy Dél-Dobrudzsában a bolgár lakosság nemcsak hogy nem szaporodott az elmúlt évtizedekben, hanem 150 ezerről száma 140 ezerre csökkent. A románoké „magától értetődően“ természetesen rohamosan gyarapodott: hat-ezerről — kilencvennyolcezerre szökött fel!

Ilyen nagyarányú eltolódást nem lehet azzal magyarázni, hogy a románság rohamosan telepedett le Dél-Dobrudzsában, vagy hogy a bolgár elem jelentős arányban kivándorolt. Természetesen ez is közrejátszott, de önmagában még nem változtatta volna meg ilyen lényegesen az arányszámot, ha a román népszámlálási biztosok és a román központi statisztikai hivatal önkényesen nem korrigálja ki az adatokat. Ezenfelül a bolgár elemet pusztító intézkedéseknek persze se szeri, se száma nem volt. Mihelyt rátették kezüket Dél-Dobrudzsára, itt is elkezdődtek az északi részből már jól ismert módszerek az őslakosság nyugtalanítására, üldözésére és földönfutóvá tételére. Ha lehet, itt még fokozták is őket, mert hiszen gondolhatták, hogy Bulgária nem nyugszik bele egykönnyen ősi területe elszakításába és fajtestvérei huzamos időn át való nyomorgatásába. A bolgár „kisebbséget“ legelemibb jogaitól fosztották meg s gazdasági, politikai és művelődési téren egyaránt elnyomott pária-sorba süllyesztették. Hasztalan emelte fel szavát, hiába utalt a békeszerződésekre, a kisebbségi státútumra, amelyet Románia is aláírt, az emlékiratoknak, a felszólamlásoknak és sürgetéseknek nem volt foganatja. Legfeljebb egy választ kaphattak rá a kisebbségek: börtönt és zaklatásokat,

Dél-Dobrudzsában, amikor a románok kezébe jutott, az iskoláztatás aránylag igen fejlett színvonalon állt. Csaknem minden falunak megvolt a maga iskolája jól felszerelt tantermekkel és gondosan karban

tartott épülettel. A románok már a foglalás másnapján bezárták valamennyi iskolát, az épületeket a román jegyző és a román karhatalom számára foglalták le. Később néhány iskolát ugyan megnyitottak, de kizárólag román tanítási célokra. Románul tanítottak, azon a nyelven, amelyen a lakosság egyáltalán nem beszélt. A tanulóknak tilos volt anyanyelvüket használniuk. S ez a románosítás akkor történt, amikor a román falvak legtöbbszörében még nem is voltak iskolák. A bolgár nyelv használatát egyébiránt minden vonalon szigorúan megtiltották. Csak nagysokára, a háború után engedték meg négy magániskola megnyitását a tartomány négy legnagyobb városában ugyanakkor, amikor 1913-ban, az uralomváltáskor 276 iskola működött az aránylag nem nagy déldobrudzsai területen. Ettől a négy iskolától is megtagadtak minden állami vagy községi segítyt, hogy lehetetlenné tegyék fenntartását. Amikor pedig például 1930-ban, a dobricsi kerület népe 7000 aláírással ellátott kérvényt nyújtott be, hogy engedélyezzenek az ő megyéjükben is bolgár iskolát, (a kérvényezőök összesen 14 ezer gyermeket képviseltek) hihetetlen zaklatások és sanyargatások jutottak osztályrészül az aláíróknak s sokakat közülük hosszabb-rövidebb időre be is börtönöztek. Csak akkor szabadultak ki, amikor írásban adták, hogy csak kényszerből írták alá a kérvényt és nem kívánják a nemzetiségi iskolát.

Vallási téren hasonló helyzetet teremtettek a románok. Dél-Dobrudzsában a bolgároknak 66 templomuk volt 1913-ban. Kevés kivétellel valamennyit „elkobozták“ a románok. A legtöbb bolgár papot száműzték, csak néhány elaggott orthodox lelkészt hagytak nyugton, akiktől már nem kellett félni a nemzeti öntudat elfojtására irányuló törekvéseket. Jelenleg nincs egyetlen templom Dél-Dobrudzsában, ahol kizárólag szláv nyelven tartanak az istentiszteletet. A templomok román papok kezében vannak mindenütt.

A kulturális élet egyéb területein is teljes az elnyomás; az elrománosítás a legönkényesebb iramban folyik. A megszállás előtt valamennyi városban és a falvak legtöbbszörében nagy számban voltak olvasótermek, különböző egyesületek, ének-, sport- és jótékonyági szervezetek. A román hatóságok hirtelen beszüntették működésüket, az olvasótermek könyvtárát és az egyesületek javait elkobozták. Rossz szemmel nézték a bolgár nyelven megjelenő lapokat és folyóiratokat is s csak az alkalomra vártak, hogy elnémítsák őket. Elég volt a betiltáshoz az, hogy hírt adjanak valami nevesebb bolgár megmozdulásról, vagy panaszról, vagy éppen valamelyik román tisztviselő viselt dolgairól. Így függesztették fel rövid időközökben a Nache Glass, az Edinstvo, a Zlatna Dobroudja, az Obnova és a Pole című bolgár újságok megjelenését, ami azután ok volt a végleges betiltásra is. A szerkesztőségek tömeges zaklatásáról, szétrombolásáról, a lappeldányok eltüntetéséről oldalakat lehetne írni.

Az elnyomott bolgárságnak persze politikai jogai se voltak. A törvényben lefektetett jogokat a hatóságok önkénye teljesen hatástalanokká tette. A parlamenti választások előestéjén valamennyi községtanácsot, városi és kerületi önkormányzatot felfüggesztettek, a bolgár polgármestereket, városi tanácsosokat és falusi vezetőket megfenyegették,

hogy letartóztatják, ha nem a kormány jelöltjeit támogatják. Voltak községek, ahol 3—400 választó közül csak 1—2 szavazhatott le, mert a többit megbízhatatlannak találták. Az e tárgyban kiadott bolgár hivatalos tájékoztatók egész rémregényeket közöltek e balkáni módszerekből, ismertetésükre azonban nincs helyünk. Román részről is épp eléggé leleplező adatokat hozott nyilvánosságra a jelenlegi román külügyminiszter, Gafencu, aki akkor még az „Argus“ című lap főszerkesztője és ellenzéki vezérférő volt. Vádiratában, amelyet a központi választási hivatal elnökéhez juttatott el, a többi között azt írta, hogy a déldobrudzsai választások nem egyebek polgárháborúnál, a legvadabb zaklatásoknál, karhatalmi „örjögéseknél“, pedig ezekre ez a békés és nyugodt nép okot egyáltalán nem szolgáltatott; meg-hamisítják a választási eredményeket és a csalás földjévé teszik a szerencsétlen tartományt.

A bolgár nemzetiségre különösen súlyosan nehezedett a gazdasági téren megindult elnyomás és üldöztetés, amely tervszerűen a bolgár elem kipusztítására és a román telepések elszaporítására irányult. Első helyen kell említenünk az ingatlanbirtokok igazolására hozott törvényeket, amelyek az európai életben valóban példátlanul álló módon tették földönfutóvá a bolgár népelemet. A román törvényhozás három ízben hozott törvényt arról, hogy tulajdonosaiknak igazolniuk kell a birtokukban lévő földet: 1914-ben, 1921-ben és 1924-ben. Kegyetlen fegyver volt ez s teljes erővel a bolgár „kisebbség“ mellének szegezték. Ha meggondoljuk, hogy Dél-Dobrudzsában a lakosság 90%-a foglalkozott földműveléssel s a művelt területek háromnegyedrészre a bolgár lakosság tulajdonában volt, a románokéban pedig még egy ezrelék sem, elképzelhetjük, mit jelenthetett ez az alig álcázott földkiszajátítási manőver. Azzal az ürüggyel, hogy a román megszállás pillanatában Dél-Dobrudzsában nem volt érvényben a teljes tulajdonjogi rendszer és a lakosok a török gyakorlat szerint a szultántól tulajdonképpen csak haszonélvezetre bírták a földet, a román állam általános tulajdonjogi igazolást rendelt el azzal, hogy aki képtelen ezt megnyugtató módon bebizonyítani, az birtokát elveszti. Az igazolási eljárás azonfelül, hogy igazságtalan volt, annyi zaklatással, megtorlással és az eljáró román közegeknek adott titkos utasítással járt, hogy a bolgár lakosság rövid úton elvesztette területeinek 70%-át. A második igazolás még megdöbbentőbb eredménnyel járt s a harmadik, a huszas évek közepén, betetőzte a bolgár nemzetiség katasztrófáját. Három ízben nyugtalanították és zaklatták végig ezt a népet, amelynek egyetlen bűne nemzetisége volt, három ízben verték tetemes költségekbe s a végén jelentős részük ott állt koldusbotra jutva, az egyetlen lehetőség, a Bulgáriába való kivándorlás előtt. Körülbelül 60—80 ezerre tehető azok száma, akiknek ezt az utat kellett választaniok.

A fentebb idézett bolgár hivatalos kiadvány ezekről az esetekről szólva megállapítja, hogy hasonló eljárásnak Európa egyetlen nemzetiségét sem vetették alá. Pedig ez még nem volt minden. A bolgár lakosságot arra is kötelezték, hogy földtulajdona egyharmadát önként engedje át az államnak, amely azután a kiszajátított és különböző metó-

dusokkal megszerzett földeken ókiráltságbeli románokat telepített le. A tömegesen betelepített románokat persze pénzzel és gazdasági eszközökkel nem látták el, csupán állig felfegyverezték őket s ezek azután az illető falvakban a hatóságok csendes segédlete mellett kergették ki birtokaikból a bolgárokat, telepedték be házaikba s szedték el felszerelésüket. A román állam másik bolgárrító módszere a földreform volt, amely itt is, akárcsak Erdélyben és más utódállami területen, teljesen elvesztette szociális jellegét és a kisebbségirtás hatásos eszköze lett. A nagy földtulajdonok, egyházi, jótékonyági és közművelődési vagyonok kisajátított területeiből nem a rászoruló bolgár rétegek részesültek, hanem a betelepített románok, nem ritkán olyanok, akik mint tisztviselők, kereskedők stb. távol álltak a mezőgazdaságtól s csupán üzérkedésre használták fel a nekik juttatott birtokokat. Hiába kérték a nemzetiségi vezetők, hogy legalább az árvák és özvegyek kapjanak a földreform-földekből, hiába hangoztatták, hogy némely községben 50—60%-ra tehető a rászoruló bolgár igénylők aránya, ezek a panaszok nem jutottak el az orvoslásig! Így aztán nem csoda, hogy Dél-Dobrudzsában egész falvak néptelenedtek el — kész pré-dájául a betóduló román telepeseeknek.

Román részről a Bulgária által felhozott jogos követelés ellen különböző érvekkel is próbálnak harcolni a felsorolt „direkt” módszereken kívül. Az egyik érvük az, hogy azért van szükségük Dél-Dobrudzsára, mivel Görögországból sok román nemzetiségűt kellett áttelepíteniük s valahol el kellett helyezniük őket. Bolgár részről ezt az érvet egyszerűen nevéstésnek mondják. Egy másik román érv, hogy a bolgár kézen levő Dél-Dobrudzsa veszélyeztetné a román Konstanza kikötőváros biztonságát. Azzal érvelnek, hogy ez a tartomány harcászatiilag oly fontos számukra, hogy elvesztése megbénítaná Románia honvédelmét és képtelenné tenné „európai feladatai teljesítésére”. A bolgár ellenvetés az, hogy Dél-Dobrudzsa egyáltalán nem jelent tökéletes biztonságot Romániának, átadása viszont megszüntetné a két ország közti ellentétet s utat nyitna a megbékülésnek. Arra a román ellenérvre pedig, hogy Dél-Dobrudzsa hinterlandja Konstanzának s egyik nem élhetne meg a másik nélkül, azt felelik, hogy ezt a tartományt, éppen ellenkezőleg, minden érdekszála Ruszcsukhoz és Várnához köti, Konstanzának pedig amúgy is megvan a maga mögöttes országrésze és pedig Romániában, hiszen az egész ország feketetengeri forgalma majdnem teljesen Konstanzán keresztül bonyolódik le. Bulgáriának minden körülmények között szüksége van erre a területre, még ha a népi és a történelmi szempontokat figyelmen kívül hagyjuk is — és pedig gazdasági szempontból.

Mindenesetre csak sajnálni lehet, hogy a májusban bekövetkezett kedvező jelekre, amelyek a merev román álláspont feloldódására mutattak, oly váratlanul jött Anglia szavatossági nyilatkozata, ami a minimális bolgár követelések teljesítését ismét a távolabbi jövőbe toltta ki. Bulgária azonban nem csügged. Politikáját erős és céltudatos kezek irányítják. S különben is: két évtized alatt megtanult várni és erősen hinni.